

Nr 42.

Ankom till riksdagens kansli den 16 mars 1934 kl. 4 e. m.

Utlåtande i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående förvärv för kronans räkning av Åkers styckebruks rekognitionsskog m. m.

(2:a avd.)

I en till riksdagen den 23 februari 1934 avlåten, till jordbruksutskottet hänvisad proposition, nr 149, har Kungl. Maj:t, under återopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över jordbruksärenden för samma dag, föreslagit riksdagen att under i statsrådsprotokollet nämnda villkor godkänna ett den 14 december 1933 dagtecknat avtal om förvärv för kronans räkning av Åkers styckebruks rätt till brukets rekognitionsskog samt i avtalet angivna brukshemman och åbofastigheter.

Beträffande avtalets innehåll och utredningen i ärendet hänvisas, i den mån därför ej nedan redogöres, till det vid propositionen fogade statsrådsprotokollet.

Den 16 december 1932 anbefallde Kungl. Maj:t kammarkollegiet att i samråd med kommerskollegiet och domänstyrelsen inkomma med utredning och förslag, huruvida och i så fall på vad sätt i avseende å de skogar, vilka för närvarande förvaltas i enlighet med bestämmelserna i förordningen den 27 maj 1898 angående förvaltningen av statens till bergshanteringens understöd anslagna skogar, de s. k. bergverksskogarna, den till visst bergverk upplåtna rätten kunde bringas att upphöra eller beläggas med särskild avgift utöver vad redan nu kunde vara fallet eller ock nyttjanderättshavaren beredas tillfälle att förvärva sig äganderätt till hela eller viss del av den av honom nyttjade skogen.

Med anledning av nämnda uppdrag hava under år 1933 mellan representanter för kammarkollegiet och domänstyrelsen å ena samt Södermanlands enskilda bank i egenskap av ägare av Åkers styckebruk å andra sidan förts förhandlingar angående avveckling av den med styckebruket förenade rätten till viss till bergverksskog hänförlig *rekognitionsskog* i Åkers, Österrekarne, Daga och Selebo härader i Södermanlands län, vare sig på sådant sätt att brukets rätt bragtes att upphöra eller sålunda att kronans rätt till skogen förvärvades av banken.

Vid förhandlingarna har även övervägts fråga om förvärv för kro-

nans räkning av vissa under bruksägarens fria disposition varande hemman, med vilka är förenad rätt till skogsfång och andra förmåner å rekognitionsskogen, s. k. *fria brukshemman*, ävensom av ett flertal under bruket skatteköpta fastigheter, till vilka äganderätten tillkommer bruksägaren men brukarna äga en från tiden före skatteköpet härrörande åborätt, s. k. *åbofastigheter*. Sistnämnda fastigheter äro av två kategorier, nämligen *dels* sådana vilka helt eller delvis äro belägna å rekognitionsskogen och med vilka är förenad sådan rätt till skogsfång m. m. å rekognitionsskogen, som tillkommer förenämnda fria brukshemman, *dels* ock sådana vilka äro helt belägna utom rekognitionsskogen och icke äga någon rätt av angivna slag.

Ett särskilt skäl till upptagande av frågan om förvärv för kronans räkning av nyssnämnda åbofastigheter har varit, att åborna å dessa fastigheter i skrivelse till Kungl. Maj:t den 22 mars 1933 hemställt, att åtgärder skyndsammast möjligt måtte vidtagas för att skatterättigheten till de under styckebruket skatteköpta hemman, vilka innehavas av enskilda personer under åborätt, bleve återförvärvad av kronan genom uppgörelse med styckebruket i samband med förhandlingarna angående brukets rekognitionsskog eller — om detta icke kunde skyndsamligen försiggå — i annan ordning, i avsikt att dessa hemman, sedan de återgått till kronan, skulle kunna av åborna skatteköpas i den för skatteköp av kronoåbohemman stadgade ordning. Över nämnda skrivelse har kammarkollegiet den 1 februari 1934 avgivit infortrat utlåtande.

Förenämnda förhandlingar hava resulterat i ett den 14 december 1933 dagtecknat avtal, som godkänts av kammar- och kommerskollegierna samt domänstyrelsen vid gemensamt sammanträde berörda dag och under tecknats av kammarkollegiet för ämbetsverkens räkning samt av banken. Avtalet har slutits under förutsättning av Kungl. Maj:ts godkännande.

Enligt avtalet skall staten för en summa i ett för allt av 675,000 kronor förvärva dels all den rätt, som tillkommer Åkers styckebruk till dess rekognitionsskog, dels ock äganderätten till vissa fria brukshemman och åbofastigheter. (Samtliga fastigheter äro uppräknade å sid. 3 i propositionen.) På grund av att anspråk på bättre rätt till rekognitionsskogen framställt från styrelserna för Åkers, Österrekarne och Selebo häradsallmänningar samt de allmänningar, vari Daga häradsallmänning uppdelats, har i punkten 10 i avtalet stadgats, att avtalet ej är för kronan bindande, därest ej i anslutning till detsamma överenskommelse träffas mellan kronan och vederbörande häradsallmänningsdelägare.

I samband med avslutandet av omförmälda avtal hava åborna å de däri omförmälda åbofastigheter, som äro helt eller delvis belägna inom gränserna för rekognitionsskogen, avgivit en den 20 januari 1934 dagtecknad skriftlig förklaring, att, så snart de genom Kungl. Maj:ts och kronans inköp från bruksägaren av äganderätten till respektive hemman

satts i tillfälle att förvärva denna rätt för författningsenliga skatteköpeskillningar, de till kronan avstode från den hemmanen tillkommande rätten till skogsfång och andra förmåner å rekognitionsskogen.

I skrivelse den 1 februari 1934 hava omförmälda tre ämbetsverk hemställt, att Kungl. Maj:t måtte, efter inhämtande av riksdagens medgivande, för kronans räkning godkänna förenämnda avtal ävensom förordna, att rekognitionsskogen och de förvärvade fria brukshemmanen skulle, sedan de övergått i kronans besittning, utläggas till kronopark samt ställas under skogsstatens vård och förvaltning, samt bemyndiga domänstyrelsen att av fonden för inköp av skogbärande mark till banken utbetala det avtalade beloppet 675,000 kronor.

I omförmälda skrivelse hava ämbetsverken närmare uttalat sig om naturen av den rätt, som författningsenligt tillkommer innehavare av bergverkskog, och därutinnan, bland annat, anført:

Beträffande bruksskogarna, till vilken kategori Åkers styckebruks rekognitionsskog vore att räkna, och vilka i regel tillkommit genom anslag av allmänningssmark till bruksinrättningar för kolfångst, hade redan vid 1747 års riksdag (Kungl. Maj:ts brev den 24 november 1747) uttalats, att de emot skäligen skogsören (de genom Kungl. Maj:ts resolution den 14 mars 1689 införda rekognitionsavgifterna) skulle oskiljaktigt förbliva under de hammarverk och masugnar, till vilka de blivit anslagna, varemot kronan vore verklig ägare av dessa allmänningar. Sedermera hade vid flera tillfällen förklaringar meddelats angående orubbligheten av själva innehavet av skogarna. Dessa förklaringar samt den omständigheten, att höjning av rekognitionsavgifterna ej skett under en tidrymd av snart 200 år, torde hava verkat därhän, att avgifternas ursprungliga karaktär av vederlag för nyttjanderätt förbleknat och avgifterna i stället övergått till de »frusna» avgäldernas natur. Statens dubbla natur av jordägare och skattetagare torde hava medverkat till en med hänsyn till uppbördssättet nära liggande förblandning i den allmänna föreställningen med skatter. Åkers styckebruks rekognitionsskog vore den enda numera kvarstående bruksskog, för vilken rekognitionsavgift (60 kronor 62 öre om året) utgjordes. Övriga dylika skogar vore (med undantag av Kengis bruks kolfångstskog) skattesålde eller indragna till staten.

Beträffande de i avtalet avsedda fria brukshemmanen hava ämbetsverken i förenämnda skrivelse, bland annat, anført:

Förvärvet av nämnda s. k. fria hemman vore så tillvida av ett direkt intresse för kronan, som de i stor utsträckning låge med sina skiften insprängda på rekognitionsskogen och där bildade enklaver, samt de skogsfångstservitut, vilka vore med hemmanen (med ett undantag) förbundna och vilka för rekognitionsskogens disposition såsom kronopark medförde avsevärd olägenhet, kunde på ett enkelt sätt bringas att upphöra, sedan hemmanen kommit i kronans ägo. Därtill komme, att hemmanens mark delvis vore tjänlig till skogsbörd och alltså lämpad att utläggas till kronopark samt delvis kunde användas för ändamål, som sammanhänge med skötseln av rekognitionsskogen såsom kronopark.

Beträffande åbofastigheterna hava ämbetsverken förklarat, att de förmåner, förvärvet av dessa medförde för kronan och det allmänna, syntes

fullt svara mot den förhöjning av köpeskillingen enligt avtalet, som fastigheternas medtagande i detsamma kunde anses hava föranlett.

Ämbetsverken hava uppgivit, att de vid senaste fastighetstaxering rekognitionsskogen och övriga i avtalet avsedda fastigheter åsatta taxeringsvärdena utgjorde 1,158,800 kronor för rekognitionsskogen, 75,000 kronor för särskilt taxerade lägenheter å rekognitionsskogen, 130,100 kronor för de fria brukshemmanen och 273,700 kronor för åbofastigheterna eller sålunda tillhopa 1,637,600 kronor.

Ämbetsverken hava framhållit, att i följd av avtalets karaktär av affärsuppgörelse någon närmare specifikation icke kunde lämnas å de särskilda värden, varmed de i avtalet avsedda rättigheter och fastigheter inginge under den överenskomna köpesumman 675,000 kronor.

Såsom sammanfattning av de skäl, som talade för godkännande från kronans sida av ifrågavarande avtal, hava ämbetsverken anfört:

Med hänsyn till å ena sidan den rätt, som tillkomme Åkers styckebruk till rekognitionsskogen, och å andra sidan dennas betydande skogs- och markvärde ävensom det betydande värdet av de hemman, som skulle med äganderätt tillkomma kronan, samt av den förmån vid rekognitionsskogens brukande, som förvärvet av de därå belägna åbofastigheternas rätt till skogsfång m. m. innebure, funne ämbetsverken uppenbart, att ifrågavarande uppgörelse vore att betrakta såsom för kronan förmånlig. Uppgörelsens värde höjdes ytterligare genom den möjlighet, som därigenom bereddes staten att utan större uppoffring frigöra ett stort antal åbofastigheter från deras beroende av bruket i syfte att åborna skulle kunna förvärva äganderätten («skatterätten») till sina fastigheter.

Departementschefen har anfört:

»Utan att vilja ingå på frågan om beskaffenheten av den rätt, som kan tillkomma Åkers styckebruk till dess rekognitionsskog, synes det mig obestridligt, att betydande fördelar stå att vinna med en avveckling av nu bestående förhållanden. Frågan torde erhålla en tillfredsställande lösning genom godkännande från statsmakternas sida av det avtal om förvärv för kronans räkning av styckebrukets rätt till rekognitionsskogen samt av vissa brukshemman och åbofastigheter, som den 14 december 1933 träffats mellan å ena sidan kammar- och kommerskollegierna samt domänstyrelsen och å andra sidan Södermanlands Enskilda Bank. Genom avtalet skulle därjämte möjlighet beredas åborna å de i avtalet angivna åbofastigheter att för stadgade skatteköpeskillingar förvärva äganderätten till fastigheterna och sålunda befrias från den beroende ställning, som åborna nu intaga i förhållande till innehavaren av styckebruket.

Frågan om godkännande av ifrågavarande avtal torde, såsom ämbetsverken föreslagit, böra underställas riksdagens prövning.

Med hänsyn till det anspråk på bättre rätt till rekognitionsskogen, som framställts från styrelserna för Åkers, Österrekarne och Selebo häradsallmänningar samt de allmänningar, vari Daga häradsallmänning uppdelats, torde, på sätt bestämmelsen i punkten 10 i avtalet åsyftar, såsom vill-

kor för avtalets godkännande från kronans sida böra uppställas, att delägarna i sagda allmänningar förbinda sig att, därest rekognitionsskogen skulle helt eller delvis i laga ordning förklaras tillhöra allmänningsdelägarna, gottgöra kronan de ersättnings- och köpeskillingsmedel samt andra kostnader, som kronan enligt avtalet har att utgiva, mot övertagande av kronans rättigheter och skyldigheter enligt avtalet utom såvitt angår de däri avsedda fastigheterna under åborätt. Det torde böra ankomma å Kungl. Maj:t att närmare utforma ifrågavarande villkor, sedan frågan om avtalets godkännande prövats av riksdagen.

Vad angår ämbetsverkens förslag, att rekognitionsskogen och de i avtalet ingående fria brukshemmanen skola, sedan de övergått i kronans besittning, utläggas till kronopark samt ställas under skogsstatens vård och förvaltning, torde sagda förslag böra bli föremål för Kungl. Maj:ts bedömande, sedan frågan om avtalets godkännande behandlats av riksdagen.

Slutligen förutsätter jag, att det för inköpet erforderliga beloppet av 675,000 kronor får utgå ur fonden för inköp av skogbärande eller till skogsbörd tjänlig mark.»

Utskottet.

Utskottet anser sig på de skäl, som departementschefen anfört, böra biträda Kungl. Maj:ts förslag.

På grund härav hemställer utskottet,

att riksdagen må bifalla förevarande proposition.

Stockholm den 16 mars 1934.

På jordbruksutskottets vägnar:

C. J. JOHANSSON.

Vid detta ärendes slutbehandling hava närvarit:

från första kammaren: herrar August Nilsson, Carl Eriksson, Gabrielsson, Granath, Fritiof Gustafson, Lindmark, Elof Andersson och Henriksson; samt

från andra kammaren: herrar Johansson i Uppmälby, Uddenberg, Gustafson i Kasenberg, Andersson i Löbbo, Carlström, Gustafson i Vimmerby, Ericsson i Sörsjön och Persson i Grytterud.